HOZIRGI ZAMON O‘ZBEK ROMANLARI TAHLILI

(Omon Muxtorning "Odam kulishi kerak" romani asosida

SHAMSITDINOVA ZEBINISO FAZLIDDIN QIZI
OSIYO XALQARO UNIVERSITETI 1- BOSQICH MAGISTRANTI

Annotatsiya:Mazkur ilmiy tezisda zamonaviy o‘zbek romanchiligining o‘ziga xos xususiyatlari Omon Muxtorning "Odam kulishi kerak" romani misolida tahlil qilinadi. Asarda inson ruhiyati, ma'naviy izlanishlar, jamiyat va shaxs munosabatlari, hayot falsafasi hamda badiiy tafakkurning o‘ziga xos jihatlari yoritilgan. Roman kompozitsiyasi, obrazlar tizimi, til va uslub xususiyatlari ilmiy-nazariy jihatdan baholanadi. Shuningdek, yozuvchining badiiy mahorati hamda asarning zamonaviy o‘zbek adabiyotidagi o‘rni haqida xulosalar beriladi.

Kalit so‘zlar: zamonaviy o‘zbek romani, Omon Muxtor, "Odam kulishi kerak", badiiy obraz, kompozitsiya, ruhiy tahlil, ma'naviyat, uslub, adabiy jarayon, badiiy tafakkur.

Mustaqillik davri o‘zbek adabiyoti mazmun va shakl jihatidan yangi bosqichga ko‘tarildi. Ayniqsa, roman janrida insonning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari, ma'naviy tanlovi va hayot falsafasini yoritishga alohida e'tibor qaratildi. Zamonaviy o‘zbek romanlarida voqealar bayonidan ko‘ra qahramonning ichki olami, ruhiy kechinmalari va shaxsiy qarashlari ustuvor ahamiyat kasb eta boshladi.

Ana shunday ijodkorlardan biri Omon Muxtor bo‘lib, u o‘z asarlarida inson tabiati, ezgulik va yovuzlik kurashi, hayotning falsafiy mohiyati hamda ma'naviy qadriyatlarni o‘ziga xos uslubda tasvirlaydi. "Odam kulishi kerak" romani ham yozuvchining badiiy-estetik qarashlarini yorqin namoyon etuvchi asarlardan biri hisoblanadi.

Asarda kulgi oddiy hissiy holat emas, balki insonning yashashga bo‘lgan ishonchi,

ruhiy bardoshi va ma'naviy qudratini ifodalovchi ramziy tushuncha sifatida talqin qilinadi. Muallif qahramonlar hayoti orqali insonning murakkab ruhiy olami, jamiyatdagi o‘rni hamda ma'naviy tanlovlarini chuqur ochib beradi.

Roman syujeti voqealar ketma-ketligidan ko‘ra qahramonlarning ichki kechinmalariga asoslanadi. Shu bois asarda psixologizm, falsafiy mushohada va ramziy ifoda usullari muhim badiiy vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Bu esa romanning zamonaviy o‘zbek romanchiligidagi ahamiyatini yanada oshiradi.

Mazkur tezisning maqsadi Omon Muxtorning "Odam kulishi kerak" romanini zamonaviy o‘zbek romanchiligi taraqqiyoti nuqtai nazaridan ilmiy tahlil qilish, asarning badiiy xususiyatlari, g‘oyaviy mazmuni va obrazlar tizimini yoritishdan iborat. Tadqiqot davomida qiyosiy tahlil, badiiy-estetik hamda tavsifiy metodlardan foydalanildi.

Roman bugungi kitobxonni insoniylik, mehr-oqibat, sabr-toqat va hayotga umid bilan qarashga undashi bilan ham alohida ahamiyatga ega. Shu jihatdan u zamonaviy o‘zbek romanchiligining muhim namunalaridan biri sifatida ilmiy tadqiq etishga loyiqdir.

Romanning g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari

Zamonaviy o‘zbek romanchiligining muhim belgilaridan biri inson ruhiyatini chuqur tahlil qilish, uning ichki kechinmalari va hayotiy qarashlarini badiiy-falsafiy asosda yoritishdan iborat. Omon Muxtorning "Odam kulishi kerak" romani ham aynan shu jihati bilan e'tiborga sazovor. Asarda voqealar rivojidan ko‘ra insonning ma'naviy olami, ruhiy iztiroblari va hayot haqidagi mushohadalari markaziy o‘rinni egallaydi. Roman nomining o‘zi ham ramziy ma'noga ega. "Kulish" tushunchasi asarda oddiy quvonch ifodasi emas, balki insonning har qanday murakkab vaziyatda ham hayotga umid bilan qarashi, ruhiy bardoshini saqlab qolishi va ma'naviy yuksaklikka intilishi timsoli sifatida talqin etiladi. Muallif shu g‘oya orqali kitobxonni hayot sinovlariga sabr va matonat bilan qarshi turishga undaydi.

Obrazlar tizimi va psixologik tasvir

Romandagi qahramonlar an'anaviy ijobiy yoki salbiy obraz sifatida emas, balki murakkab ruhiy olamga ega insonlar tarzida gavdalantirilgan. Ularning har biri hayotiy voqelikni o‘z dunyoqarashi orqali anglaydi va baholaydi. Shu bois obrazlarning ichki kechinmalari tashqi voqealardan ko‘ra muhimroq ahamiyat kasb etadi.

Yozuvchi qahramonlarning ruhiy holatini ichki monolog, falsafiy mushohada, ramziy tasvir va dialoglar vositasida ochib beradi. Natijada kitobxon qahramonning ruhiy olamiga kirib boradi hamda uning quvonchi, iztirobi va ma'naviy izlanishlarini his qiladi.

Asardagi obrazlar jamiyatning turli qatlamlariga mansub bo‘lsa-da, ularni birlashtirib turadigan jihat – insoniylikni saqlab qolish istagidir. Shu sababli roman faqat alohida shaxs taqdiri emas, balki butun jamiyatning ma'naviy qiyofasini ham aks ettiradi.

Kompozitsion qurilish

"Odam kulishi kerak" romanining kompozitsiyasi an'anaviy syujet qurilishidan ma'lum darajada farq qiladi. Muallif voqealarni izchil bayon qilishdan ko‘ra, qahramonlarning ruhiy holatini ochishga xizmat qiluvchi epizodlarni tanlaydi. Vaqt va makon tasviri ham falsafiy mushohadalar bilan uyg‘unlashgan holda beriladi. Romanda ayrim voqealar xotiralar, ichki kechinmalar va ramziy lavhalar orqali yoritiladi. Bu esa asarning badiiy ta'sirchanligini oshirib, kitobxonni chuqur mushohada qilishga undaydi.

Til va uslub xususiyatlari

Omon Muxtorning badiiy uslubi o‘zining falsafiyligi, obrazliligi va ramziyligi bilan ajralib turadi. Asarda xalqona iboralar, hikmatli fikrlar, badiiy tasvir vositalari hamda falsafiy mushohadalar o‘zaro uyg‘unlashgan.

Yozuvchi sodda va ravon tildan foydalangan holda murakkab ma'naviy masalalarni yoritishga muvaffaq bo‘lgan. Jumlalar mazmunan chuqur bo‘lib,

kitobxonni mushohada qilishga undaydi. Dialoglar tabiiyligi, ichki monologlarning samimiyligi esa obrazlarning ishonarliligini ta'minlaydi.

Roman tilining yana bir muhim jihati unda ramziy ifodalar keng qo‘llanganidir. Ayrim predmetlar, holatlar va obrazlar chuqur falsafiy ma'noni ifodalab, asarning g‘oyaviy mazmunini yanada boyitadi.

Zamonaviy o‘zbek romanchiligidagi o‘rni

"Odam kulishi kerak" romani zamonaviy o‘zbek adabiyotida inson ruhiyatini badiiy tadqiq etgan muhim asarlardan biridir. Unda shaxs va jamiyat munosabatlari, ma'naviy tanlov, ezgulik va yovuzlik o‘rtasidagi kurash falsafiy talqinda aks ettirilgan.

Asar o‘zining badiiy uslubi, psixologik tasviri va falsafiy mazmuni bilan zamonaviy romanchilik taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shgan. Roman bugungi kitobxonni hayotga kengroq nazar bilan qarashga, insoniy qadriyatlarni qadrlashga va ma'naviy kamolot sari intilishga chorlaydi.

Shu jihatdan "Odam kulishi kerak" nafaqat badiiy asar, balki inson ma'naviyatini anglashga xizmat qiluvchi falsafiy roman sifatida ham e'tirof etilishi mumkin.

Omon Muxtorning "Odam kulishi kerak" romani zamonaviy o‘zbek romanchiligining badiiy-estetik izlanishlarini o‘zida mujassam etgan muhim asarlardan biridir. Asarda inson ruhiyati, ma'naviy kamolot, hayotning murakkab haqiqatlari hamda shaxs va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlar falsafiy ruhda talqin etilgan. Muallif voqealar tasviridan ko‘ra qahramonlarning ichki kechinmalariga keng o‘rin berib, psixologik tahlilning samarali usullaridan foydalangan.

Roman kompozitsiyasining o‘ziga xosligi, ramziy ifodalar, falsafiy mushohadalar hamda obrazlarning tabiiy tasviri asarning badiiy qimmatini yanada oshiradi. Yozuvchining uslubi kitobxonni voqealarni shunchaki kuzatishga emas, balki ular ustida mushohada yuritishga undaydi. Ayniqsa, "kulish" motivining hayotga ishonch,

sabr-toqat va ma'naviy bardoshlilik timsoli sifatida talqin etilishi romanning asosiy g‘oyasini ochishga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mazkur roman zamonaviy o‘zbek adabiyotida insonning ichki olamini badiiy tadqiq etish borasidagi muhim yutuqlardan biridir. Asar bugungi kitobxonni ezgulik, mehr-oqibat, vatanparvarlik va insoniylik kabi umuminsoniy qadriyatlarni qadrlashga undaydi. Shu jihatdan "Odam kulishi kerak" romani nafaqat badiiy, balki ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatga ega bo‘lgan asar sifatida ham alohida e'tiborga loyiqdir.

Umumiy xulosa: Omon Muxtorning "Odam kulishi kerak" romani zamonaviy o‘zbek romanchiligining g‘oyaviy va badiiy taraqqiyotini aks ettiruvchi, inson ruhiyatini chuqur tahlil qilgan, falsafiy mushohadalarga boy asarlardan biri hisoblanadi. Asar bugungi adabiy jarayonda o‘zining badiiy qimmati va tarbiyaviy ahamiyati bilan alohida o‘rin egallaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Omon Muxtor. Odam kulishi kerak. – Toshkent: Sharq, 2019.

Ibrohim G‘afurov. Badiiy tafakkur va adabiyot. – Toshkent: Ma'naviyat, 2018.

Qozoqboy Yo‘ldoshev. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.

Dilmurod Quronov. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Akademnashr, 2019.

O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: Fan, 2021.

XX–XXI asr o‘zbek romanchiligi muammolari. – Toshkent: Fan, 2020.

Zamonaviy o‘zbek adabiyoti masalalari. – Toshkent: Akademnashr, 2022.

Filologiya masalalari ilmiy jurnali. – Toshkent, 2021.

O‘zbek tili va adabiyoti ilmiy jurnali. – Toshkent, 2022.

Til va adabiyot ta'limi ilmiy-uslubiy jurnali. – Toshkent, 2023.